

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
БОНДАРЕНКО Юлії Анатоліївни
на дисертаційну роботу СВИРИДЕНКО Ганни Василівни на тему: «Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Актуальність теми дисертаційної роботи обумовлена пріоритетними завданнями Нової української школи щодо освіти дітей з особливими освітніми потребами, формування в них досвіду математичної діяльності, своєчасного виявленням труднощів обчислювальних навичок, знаходження шляхів профілактики й корекції даного явища. Мотивація обраної теми підтверджується сучасним запитом і назрілою потребою практики щодо розробки й обґрунтування педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення та реалізацію їх учасниками команди психолого-педагогічного супроводу, що в умовах сьогодення не знайшло комплексного відображення у наукових розробках, зарубіжній і вітчизняній теорії інклюзивної освіти. Виявлені автором суперечності посилюють актуальність окресленої проблематики та недостатність її вивчення у теоретико-методичному напрямі, що й обумовило проведення Г. В. Свириденко дослідження на тему «Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. У вступі дисертації автором обґрунтовано актуальність теми у теоретичному та практичному ракурсі; надано оцінку теоретичному стану її дослідження. У вступі чітко і правильно визначені мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення результатів дослідження; розкрито особистий внесок автора в одній

публікації, що виконана у співавторстві; наведено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру і обсяг дисертації.

Перший розділ дисертації «Теоретичні засади корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення у закладі освіти з інклюзивним навчанням» присвячений аналізу літературних джерел та нормативно-правової бази за результатами якого Г. В. Свириденко розкрито питання рівного доступу до якісної освіти учнів із порушеннями мовлення і дискалькулією в умовах розбудови Нової української школи; організації інклюзивного навчання відповідно до особистісно-орієнтованої моделі, заснованої на ідеології «дитиноцентризму»; з'ясовано науково-теоретичні підходи дослідників до розуміння основних дефініцій дослідження: «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «психолого-педагогічний супровід», «корекція», «корекційно-розвиткова робота», «педагогічні умови», «дискалькулія».

Ганною Василівною систематизовано матеріал щодо взаємозв'язку психічного розвитку і труднощів математичної діяльності в учнів початкових класів із порушеннями мовлення та узагальнено зарубіжний і вітчизняний досвід щодо причин виникнення дискалькулії, класифікації її видів та особливостей прояву. У цьому контексті авторкою акцентовано увагу на розробці педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів із порушеннями мовлення.

Вивчення першого розділу свідчить, що його матеріал викладений змістовно; проаналізовано значну кількість вітчизняних і закордонних джерел, сучасну нормативно-правову базу; є необхідні посилання на авторів; наведені висновки до розділу.

У другому розділі «Вивчення досвіду математичної діяльності учнів початкових класів із порушеннями мовлення» Г. В. Свириденко описує організацію і методикку експериментального дослідження, надає детальний аналіз результатів констатувального експерименту. Заслужовує на схвалення визначені його етапи (організаційно-підготовчий, діагностичний і

заключний) у відповідності до поставленої мети констатувального етапу та наведені чотири критерії з відповідними показниками, що надає можливість на початковому етапі дослідження, за укладеним симптомокомплексом, виявити схильність до дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення, а надалі – підтвердити її наявність у групі «ризик» та диференціювати за видами завдяки підібраним репрезентативним діагностичним завданням.

Слід зазначити, що автор не обмежився лише виявленням дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення, а й здійснив розвідку наявного стану словесно-логічного мислення й мотивації до навчальної діяльності учнів досліджуваної категорії, що надало цілісне уявлення щодо основного порушення і подальших ускладнень у структурі порушеного розвитку особистості.

Науковим доробком вважаємо систематизацію особливостей розвитку немовленнєвих і мовленнєвих психічних процесів, що лежать в основі формування математичної діяльності та представлений взаємозв'язок між ними з конкретизацією факторів ризику виникнення певного виду дискалькулії.

Одержані у констатувальному експерименті відомості узагальнюються і на цій основі Г. В. Свириденко представлено правильні висновки.

У третьому розділі «Реалізація педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення у процесі психолого-педагогічного супроводу в закладі з інклюзивним навчанням» Г. В. Свириденко обґрунтовано педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення, здійснено опис методичних шляхів їх реалізації учасниками команди психолого-педагогічного супроводу та оцінювання результативності проведеної роботи.

Ядром дисертаційної роботи вважаємо апробовані автором шість педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів із порушеннями мовлення, де вагомої практичної значущості, на нашу думку, набуває конкретизація

реалізаторів кожної з них зі складу команди психолого-педагогічного супроводу.

На увагу заслуговує розроблена автором структура психолого-педагогічного супроводу із проєктувальним (мета, завдання, напрями, принципи, вимоги, методи і засоби) та конструктивним (діагностичний, основний етап, етапу моніторингу, педагогічні умови) блоками, з яких перший розкриває загальні вимоги до організації психолого-педагогічного супроводу учнів початкових класів із порушеннями мовлення і дискалькулією, а другий – педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності підтримки/ допомоги визначеної категорії дітей у загальній системі психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного навчання.

Слід відзначити виокремленні напрями психолого-педагогічної роботи на уроках математики та технології їх реалізації вчителем початкових класів і асистентом вчителя відповідно до спонукального, управлінського, смислового, технологічного, емоційно-оцінного компонентів формування навичок математичної діяльності, у т.ч. обчислювальних, що віддзеркалює третя педагогічна умова «Організація психолого-педагогічної роботи з формування навичок математичної діяльності».

Доречним вважаємо окреслення шостої педагогічної умови «підтримка позитивної мотивації до навчання» з пропозицією її формування обґрунтованими автором засобами (математичні ігри, артикуляційна та пальчикова гімнастика, комп'ютерні та мультимедійні ресурси, LEGO-конструювання та ін.) і методами (використання наочного матеріалу, доступне пояснення, поетапна інструкція, ігри математичного змісту, метод проєктів, організація «рухливого класу» на уроці математики та ін.).

Одержані результати Г. В. Свириденко представляє у цифровому вигляді з якісним описом, подає їх в таблицях та на рисунках з метою наочного порівняння. До третього розділу є висновки, що відображають основні його результати. Загальні висновки до дисертації є логічними,

переконливими та висвітлюють найсуттєвіші положення представленого наукового дослідження.

Підсумки дослідно-експериментальної роботи дозволили стверджувати, що розроблені, теоретично обґрунтовані педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення забезпечили ефективність їх реалізації у процесі психолого-педагогічного супроводу у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження Г. В. Свириденко свідчить про наявність наукової новизни. Зокрема, нею розроблено, апробовано та доведено ефективність педагогічних умов корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення та змодельовано структуру організації їх психолого-педагогічного супроводу з відповідними складовими; запропоновано критерії і показники дослідження досвіду математичної діяльності учнів із порушеннями мовлення, виявлення дискалькулії, визначення специфічних труднощів у відповідній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертації доктора філософії мають вагоме значення для практики інклюзивного навчання, зокрема при організації психолого-педагогічного супроводу учнів початкових класів із порушеннями мовлення і дискалькулією та розробленні навчальних і методичних матеріалів у процесі підвищення професійної підготовки педагогічних працівників.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Результати дисертаційної роботи відображено у 9 наукових працях автора, з яких 8 є одноосібними. Згідно з вимогами в переліку публікацій є достатня кількість одноосібних статей у наукових фахових виданнях України – 3. Також є 1 стаття в співавторстві у виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Web of Science. Матеріали дослідження представлені і в апробаційних публікаціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації.

Загальна оцінка дисертації. Цілісний аналіз дисертації Г. В. Свириденко підтверджує досягнення автором мети і завдань дослідження.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Ганни Василівни Свириденко на тему «Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні», висловимо деякі зауваження і побажання.

1. Після «змісту», на сторінці 15, вважаємо за доцільне наведення списку умовних скорочень, що слугувало б своєрідним орієнтиром при ознайомленні з текстом дисертації значного кола фахівців, які працюють в умовах інклюзивного навчання та інших зацікавлених осіб.

2. У розділі 2 (п 2.1, с. 63) варто було б уточнити мету констатувального етапу експерименту, додавши «...та особливостей психічного розвитку» після «виявлення дискалькулії...», оскільки автором запропоновано критерії і показники, що передбачають виявлення не лише останнього в учнів початкових класів із порушеннями мовлення, а й особливостей словесно-логічного мислення, мотивації до навчальної діяльності тощо.

3. У розділі 3 (п. 3.1, рис. 3.15 (с. 101); п.3.2, рис. 3.16 (с. 108); с.112) логічним, на нашу думку, було б визначити педагогічну умову «підтримка позитивної мотивації до навчання» на третьому місці у загальному переліку, оскільки мотивація є «пусковим механізмом» до будь-якої діяльності дитини, зокрема математичної і стимулює їхній інтерес до навчання в цілому. Відповідно, в організації психолого-педагогічного супроводу учнів початкових класів із порушеннями мовлення реалізація даної умови має також першочергове значення.

4. У розділі 3 (п. 3.2, с. 117) надано опис п'ятої педагогічної умови «навчання через рух і пізнання через органи відчуття», де автором доцільно наведено приклади організації «рухливого класу», посилаючись у списку літератури (№ 4) на використані методичні матеріали, однак вважаємо, що більш детальне пояснення даної технології по тексту дисертації сприяло б цілісному і усвідомленому сприйманню її реалізації на уроках математики та розширенню кола учасників її використання в інших видах навчальної, корекційно-розвиткової та виховної роботи у процесі здійснення психолого-педагогічного супроводу.

5. Робота значно увиразнилася у практичному значенні, якщо б дисертанткою були представлені методичні розробки для фахівців-практиків закладів з інклюзивним навчанням, програми навчальних курсів для здобувачів освіти психолого-педагогічних спеціальностей ЗВО, слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо ознайомлення їх з особливостями організації психолого-педагогічного супроводу учнів початкових класів із порушеннями мовлення і дискалькулією.

Втім, висловлені зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Г. В. Свириденко.

Дисертаційне дослідження Г. В. Свириденко характеризується логічною побудовою, обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у ньому завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим у ньому матеріалам. Публікації автора, здійснені у фахових та інших виданнях, відповідають змісту дисертації. Все це свідчить, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, має наукову новизну та практичну значущість.

Отже, дисертація Ганни Василівни Свириденко на тему «Педагогічні умови корекції дискалькулії в учнів початкових класів із порушеннями мовлення в інклюзивному навчанні» відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., а її автор, Ганна Василівна Свириденко, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Юлія БОНДАРЕНКО

